

EN MIDTSOMMERNATTSDRØM

RELASJONSKART

- 1 PUCK
- 2 HERMIA
- 3 LYSANDER
- 4 DEMETRIUS
- 5 HELENA
- 6 OBERON
- 7 TITANIA
- 8 ERTEBLØMST
- 9 SPINDELVEV
- 10 NIKOLAJ RUMPE/ESEL
- 11 SENNEPSFRØ
- 12 MØLL (FNUGG)

Å LØFTE DAGENS SLØR

Av Christian Lysvåg | Filosof og skrbent

En midtsommernattsdrøm. Bare ved å si dette ordet er det som om noe våkner. For kjenner vi ikke en piring, en slags uant mulighet i denne sammenstillingen (på norsk i ett eneste ord) av drøm og den lyseste natt? Er ikke tittelen en invitasjon til å bli med inn i drømmenes mysterium uten å sove?

Det er som om døren står åpen til å være med inn i en verden vi ellers bare kjenner ved sitt ekko. For slik vi kan våkne fra en drøm og kjenne hvordan inderlige følelser svinner hen, hvor enn mye vi prøver å holde fast i dem – slik er også selve livet farget av den samme opplevelsen: at noe viktig og vidunderlig er så vidt utenfor rekkevidde. Det lever i oss, men vi når aldri frem til det.

Altså lengter vi. Ikke etter å sovne, men å våkne. Vi lengter etter å skue gjennom den virkeligheten vi vanligvis kjenner og få bekreftet noe vi aner: at det som i rasjonalitetens dagslys kalles uvirkelig, er det mest virkelige i vårt indre, og dermed den egentlige rammen for våre liv. Å løfte dagens slør, det er midtsommernattsdrømmen.

Som den berømte kritikeren G.K. Chesterton skrev:

We cannot have A Midsummer Night's Dream if our one objective in life is to keep ourselves awake with the black coffee of criticism. The whole question which is balanced, and balanced nobly and fairly, in A Midsummer Night's Dream, is whether the life of waking, or the life of the vision, is the real life, the sine qua non of man.

Og dette er ikke bare en romantisk visjon.

Nei, «magien» i Shakespeares stykke speiles nå av den avanserte nevrovitenskapen, som stadig gjør nye oppdagelser om hvordan hjernen vår fungerer. Noe av det mest oppsiktsvekkende er at hjerneforskerne nå bekrefter noe den «harde» vitenskapen selv har hatt vanskelig for å akseptere, nemlig at følelsene våre er den mest presise informasjonsstrømmen vi har. Og at undring og fantasi ikke kan avskrives som virkelighetsflukt, men snarere må forstås som det våkne sinnets søken etter det som betyr mest for hvordan vi opplever verden og lever våre liv.

Det er hjernen som minner seg selv på at det er noe mer på gang

enn det øynene ser, språket kan beskrive og fornuften gripe; som husker noe av det arbeidet den gjør om natten. For søvnen er ikke en passiv tilstand. Nei, det er om natten at det viktigste arbeidet gjøres – det vet vitenskapen nå – nemlig å utarbeide de mentale kartene som setter rammene for våre våkne erfaringer. Og det dypeste planet av dette arbeidet handler om det emosjonelle kartet som bestemmer hva slags verdi vi gir til alle ting i våre liv. «The emotional underpinnings of experience» kalles det på fagspråket. Dette er den egentlige kilden til vårt verdensbilde: den subjektive grunntonen som definerer hvem vi er og hvilken verden som er vår.

Og drømmer er her helt sentrale. De er ikke bisarre avvik i hjernens kompliserte maskineri, men snarere det fineste arbeidet den gjør. Drømmer henter ut følelsene av alle våre opplevelser, integrerer dem i dypet og skaper en helhet. Og vi skal huske at ordet hel er vesentlig for mennesker. Det er roten til ordet hellig. At dette begrepet er knyttet til noe transcendent og guddommelig, er bare en refleksjon av fornuftens herredømme over oss og fangenskapet vi føler: bare en Gud kan sette oss fri. Men det hellige er mye nærmere enn som så, hver natt gjøres vi hele i det drømmene former vårt emosjonelle verdensbilde. Så det vi lengter etter, når undringen tennes, fantasien får vinger og vi savner magien i våre liv, er bare kontakt med dette aspektet ved oss selv: den helhet – det hellige – som er vår egentlige kjerne.

Og kanskje er det denne forståelsen av en drøm vi skal legge til grunn for Shakespeares stykke: et dykk ned i den understrømmen som alene gjør vår livsopplevelse hel, et skuespill som tar oss med våkne inn i natten, og dermed inn til vårt egentlige selv.

OIDV OG FORVANDLINGENE

Mange har ment at En midtsommernattsdrøm er et stykke for unge mennesker. For de har fremdeles undringen i seg. Fantasiens tapte verden. Troen på kjærligheten, og på seg selv.

Men hva vil det egentlig si å være ung?

Kanskje vi kan si at det ikke handler om alder, men evnen til å fødes på ny.

Hver natt med dyp søvn gjør vi egentlig alle det: vender tilbake fra den lille død og har et øyeblikk av barndom på morgenen, når verden er ny fordi nattens mystiske arbeid har åpnet sinnet. Men noen ganger skjer det på et annet og mer varig plan, i livet og i historien.

Renessansen var et slikt tilfelle og Shakespeare var en utforsker av den mer esoteriske siden av denne epoken; interessen for det usynlige, det skjulte.

For renessansen dreide seg om langt mer enn å gjenoppdage den klassiske antikkens kunstneriske, vitenskapelige og intellektuelle storhet. Den handlet også om å atter begi seg bortenfor fornuftens og dagslysets grenser. Vitenskap og magi var to sider av samme sak i renessansen, og noe av klangbunnen for Shakespeare var den grenseløse verden av forvandlinger han fant hos sin favorittdikter, romeren Ovid.

I Ovids Metamorfoser tas vi til en virkelighet bortenfor faste rammer, der alt som er kan bli noe annet. Ja, der det å bli er en dypere sannhet enn det å være. Forvandlingene forteller oss at den verden vi kjenner, og det selv vi kjenner, bare er en struktur på overflaten. Under denne er alt mulig, når vi dykker ned i det u-skapte og skaper verden på ny, ja fødes på ny.

I En midtsommernattsdrøm tas vi med ut i skogen der nye skikkelser og vesener trer frem i det dagslyset svinner hen. Det er alvekongen Oberon og hans dronning Titania som hersker i skogen, og det er kjærlighetens gåte som er tema. Shakespeare lar menneskene møte ukjente sider av seg selv, personifisert gjennom de overnaturlige skikkelsene, og viser oss hvordan andre krefter hersker, andre lover gjelder i dypet. I dette kaos blandes komikk med det største alvor. Forvirringen har følge av en dyp klang av sannhet, og denne «galskapen» er ikke noe vi er likegyldige til. Snarere tvert i mot: for gjennom skuespillets forskjellige lag og handlingens skifter mellom høy og lav, latter og alvor, lar Shakespeare oss kjenne igjen denne grunnntonen fra natten som liksom alltid kaller på oss.

Skogens skikkelser peker mot det som i gresk mytologi kalles Daimonene; halvgudene som er herskerne over vårt indre liv. Kjærligheten er en slik, også søvnen, drømmene og døden. Dermed er En midtsommernattsdrøm en reise som forener flere aspekter ved dette ukjente som er av natten og tilhører dypet i oss selv. At Shakespeare gir oss nye skuespill i skuespillet, er en ytterligere understrekning av at vi som tilskuere skal erfare lagene innover i vår egen psyke; hvordan de speiler hverandre, og strukturen oppløses. Dette grepet sier noe om mulighetene i kunst og drama. Men på et dypere plan peker det mot at virkeligheten selv dypest sett er et forvandlingens skue-spill. Dagen er som et stykke, skrevet av natten. Og i En midtsommernattsdrøm tas vi

med til nattens skriveverksted, der alt kan skje.

MYTOS OG LOGOS

Og det er ikke tilfeldig at en Midtsommernattsdrøm foregår i nettopp Athen, og så i skogen utenfor byen. Athen representerer opplysning og fornuft. Mens skogen står for det irrasjonelle og magiske, for natten.

Det er kanskje heller ikke uten betydning at Athen hadde falt til tyrkerne ikke så lenge før Shakespeares tid, slik at det også er en sivilisasjonshistorisk klangbunn her som renessansen var bevisst. Men det viktigste er at Shakespeare, ved å ta oss fra Athen til skogen – fra dagen til natten – på sett og vis reverserer den store overgangen fra Mytos til Logos som Athen representerer i filosofihistorien, og som i så stor grad preger vestlig tenkning og sivilisasjon.

Det var en overgang fra en flytende, og i stor grad subjektiv, virkelighetsforståelse, til en objektiv verden holdt på plass av fornuften og språket. Mye ble vunnet ved denne overgangen, for det var bare ved å gjøre naturen til en «ting» at vi fikk vår makt over den. Men det er ingen tvil om at vi også tapte noe, for ved å gjøre verden til en ting ble vi på sett og vis fremmede for den, og også fremmede for oss selv. For vi mistet det naturlige eierskapet til alt det som ikke er fornuftig. Halve virkeligheten ble gjort dunkel av Athens strålende dagslys: følelsenes, drømmenes og det usynliges virkelighet.

Ved å ta oss med ut i skogen snur Shakespeare om på selve tanken om opplysning og sier at i skogen, om natten, tennes et annet lys. Og han tar oss dermed tilbake til mytenes tid og den virkelige grunnmuren i våre liv – «the emotional underpinnings of experience».

Det nevrovitenskapen nå forteller oss om følelsenes forrang – om hvordan søvn og drømmer står for noe mer grunnleggende enn våken bevissthet – speiles også i at mange moderne filosofer anerkjenner at før-Sokratisk filosofi, da mytene var farkoster for tenkning, ikke handlet om naiv uvitenhet eller overtro, men snarere om et mot til å utforske tilværelsens gåter. Et mot vi ikke har med fornuften som eneste gyldige farkost. Søvn og drømmer, kjærligheten og døden er fremdeles gåter. Fornuften kommer til kort, rett og slett fordi det handler om forskjellige egenskaper ved sinnet: du kan ikke forstå noe objektivt uten å først være et subjekt. Og selve subjektet kan ikke forstås objektivt. Nei, skal vi kjenne på selv må vi velge en annen vei, og slukke lyset.

Å KJENNE VERDEN

Og lyset må her forstås i dobbel forstand. For fornuftens språk og det visuelle er nært knyttet sammen. Og stikkordet er avstand. Hva er synssansen annet enn avstand? Hva er begreper annet enn generaliseringer? Det er denne avstanden som lar oss se virkeligheten som en samling objekter. Det som ikke er synlig

i denne doble forstand, blir dermed også uvirkelig. Vi er så vant til å forholde oss til virkeligheten på avstand at en direkte kontakt, uten oversettelse, er en nesten tapt erfaring. Bare noen slike opplevelser gjenstår, men de er til gjengjeld skatter i vår livserfaring. Fremst er nok kjærlighetens mysterium, som er tema i En midtsommernattsdrøm. Men kanskje det viser vei til noe mer?

Tenk bare på hvordan vi alle kjenner at intimitet trives best i mørke, hvilken nærhet vi der kan føle til et annet menneske, men også til oss selv. Tenk på hvordan en stemme får liv i det lyset slukkes, og hvordan ordene synes å komme fra et annet sted. I det mørket skjuler oss, er det noe annet som åpnes. Og hva annet er det vi egentlig ønsker av et annet menneske enn at det skal åpne seg for oss, fra innsiden, snarere enn å avsløres fra utsiden – av lyset, av oss? Er det ikke også dette vi selv ønsker å få lov til?

Og dette er et bilde som kan utvides. For denne opplevelsen kan også gjelde vårt forhold til hele virkeligheten rundt oss. En tilgang

uten oversettelse – uten filteret av språk, tenkning og visuell objektivisering – betyr at det er følelsene våre som står i direkte kontakt med verden, som da arter seg annerledes. Den våkner, får liv, blir selv et subjekt. Den blir noe å føle, snarere enn å vurdere. Den blir magisk og levende fordi vi selv er åpne.

Nevrovitenskapen forteller oss nå at følelsene alltid kommer først, de er langt raskere og mer presise enn noen tanke eller objektiv beskrivelse. Men dette er noe vi har lært oss å overse, og dermed har vi kommet i en avstandsrelasjon til oss selv. Det er å finne hjem i denne forstand det våkne sinnet lengter etter når vi fornekter at det aller viktigste, det som gjør oss hele, er utenfor rekkevidde. Og det er denne lengselen som får et slags kart – eller kall det en lokketone – i En midtsommernattsdrøm.

EN MIDTSOMMERNATTSDRØM

PREMIERE PÅ ROGALAND TEATER 4. SEPTEMBER 2019 - HOVEDSCENEN.

AV **WILLIAM SHAKESPEARE**

REGISSØR **MARIA KJÆRGAARD-SUNESSEN**

SCENOGRAF & KOSTYMEDESIGNER **SIMON HOLK WITZANSKY**

KOREOGRAF **BELINDA BRAZA**

KOMPONIST & LYDDESIGNER **ANDERS ORTMAN**

MASKØR **JILL TONJE HOLTER**

LYSDESIGNER **HAAKON ESPELAND**

DRAMATURG **MICHAEL EVANS**

MEDVIRKENDE

NINA ELLEN ØDEGÅRD

INGRID RUSTEN

LARS BERGE

JACOB VIGELAND

RAGNHILD TYSSE

ESPEN REBOLI BJERKE

ULRIKKE DØVIGEN

MARIANNE HOLTER

MARKO KANIC

JONAS DIGERUD

MATIAS KUOPPALA

MAREIKE WANG

PHILOSTRAT/PUCK

HERMIA

LYSANDER

DEMETRIUS

HELENA

THESEVS/OBERON

HIPPOLYTA/TITANIA

EGEVS/ERTEBLOMST

PETER NAGL/PROLOGUS/SPINDELVEV

NIKOLAJ RUMPE/PYRAMUS/ESEL

HARALD HAMRE/SENNEPSFRØ/LØVE/MUR

SIRI SIKVALDERKÅL/THISBE/MØLL (FNUGG)

FOTO **GRETHE NYGAARD**

SKOGSDUFTER **RASA GUNDERSEN** NATUREALES

ALL SCENOGRAFI OG KOSTYMER ER TILVIRKET VED TEATRETS EGNE VERKSTEDER.

ROGALAND

TEATER